
ВАСИЛЬ БОБИНСЬКИЙ

СМЕРТЬ ФРАНКА

ПОЕМА

Видавництво "Новий Світ"

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

ІВАН ФРАНКО

Бібліотека "Новий Світ" Ч. 29.

ВАСИЛЬ БОБИНСЬКИЙ

СМЕРТЬ ФРАНКА

ПОЕМА

Передне слово написав М. Ірчан

Накладом Івана Гниди в Монреалі

1927.

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

ВТОР поеми “Смерть Франка” Василь Бобинський, відомий в Канаді менше як поет, а більше, як редактор самотнього на Західній Україні робітничо-селянського часопису “Світло”. Тимчасом в Галичині вийшло досі три збірки його поезій, правда, для широких трудових мас вони мало цікаві, бо писав їх поет ще тоді, коли був мало активним в робітничому русі а більше дбав про гарну форму своїх поезій і був замкнений в собі самім. Цей період проминув в т. Бобинського і його глибока задума та філософічні вислови стали більш рідними працюючим масам, буяння освіченого і замкненого в собі поета в недосяжних просторах уступили й дали місце більш реальним і актуальним думкам, що зблизили його з тими, для яких працював, з якими терпів і терпить.

Дня 1. травня, 1926 року польська влада закрила у Львові часопис “Світло”, а його редактора, т. Бобинського, запроторила в тюрму де він просидів повних п'ять місяців. Тюремний режим, надзвичайно важкий для політичних в'язнів, ще більше було загострено у відношенні до поета. Йому заборонено було писати, заборонено читати не тільки газети, але й твори відомих польських письменників. В тюрмі розвинулася в поета

тяжка недуга (туберкульоза), яку придбав він ще за арештів у минулих роках. Домагання рідні, щоби т. Бобинського перевести в кращі гігієнічні обставини, або хоч-би в тюремну лікарню, польським судом було відкинено.

Польська влада обвинувачувала В. Бобинського в “державній зраді” за це, що в газеті “Світло”, яка проходила завжди гостру польську цензуру, були надруковані колись статті, що виявляли вороже відношення до польської держави. І аж по п’ятьох місяцях тюрми львівський суд 4. жовтня 1926 р. виправдав тов. Бобинського та випустив на волю, визнаючи його невинність.

В тій-же тюрмі, де колись сидів Іван Франко, молодий робітниче-селянський поет Василь Бобинський, ховаючись від пильного ока жандарма, написав поему “Смерть Франка”.

В 1926 році український світ обходив десяти роковини смерти великого борця працюючих Івана Франка. І поет чутливий мистець, що бився в чотирох холодних стінах, почав творити пам’ятник Іванові Франкові, що довго не бачив соняшного ясного світла. Творив його в пів-темній закратованій камері. І бачив перед собою конаючого велетня; бачив, як в передсмертних хвилях той велетень в останнє повертався думкою в прожите життя, і йшов “шукати тих літ, що не здогониш” Запоторений в тюрму поет вивів перед очі ціле трудне життя великого борця працюючих Івана Франка. Вивів так, що ні один рядок не разить ока. Здається, що це не Бобинський відкриває перед нашими очима (ні-би з туману давніх літ) тяжку стежку життя, по якій йшов Франко. Ні. Цеж самий Іван Франко, “птаха по-

---

ранений без крил”, на склоні свого життя, оглядається назад і бачить все прожите. Це останній рахунок великого Франка з тим світом, в якому він боровся і мучився. Василь Бобинський веде нас разом з німечним велетнем, що “волочить по землі свої зломані окрівавлені орлині крила”, — в його прожиті дні від батьківської кузні в рідному селі Нагуевичах до останнього шепоту:

“Ой, мамо, як би ти
Побачила мене який я бідний”

За життя багато прикростей зазнав Франко від тих “великих патріотів”, що в них з язика не сходить “народ” і “ненька”. Колись вони роспинали Франка, сьогодні безсоромно поклоняються йому. І цілком слушно та з питомим Франкові гострим висловом, Бобинський пише:

“Гідке хробацтво, на наживу
Народу мужа і народу бривь,
Тілесна гниль і духа парієси”

Незвичайно яскраво змалював поет передсмертні хвилі Франка. Опис може надто реалістичний, але цим він й незвичайно сильний; опис, що не може не звурушити читача.

Таку поему міг написати тільки поет політичний в’язень, якого запроторено в тіж тюремні мури, де по сьогодні вітає ще дух вічного революціонера, колишнього політичного в’язня—Івана Франка.

Не слід тут говорити в подробицях про цілу поему. Цим займуться літературні критики. Але ми не помилимось, коли скажемо, що з цею поемою в творчості т. Бобинського починається новий період, з якого нам треба тільки радіти. Для широких трудових україн-

---

ських має він обіцяє багато. І не помилимося, коли скажемо, що в десяти роковини смерті Івана Франка молодий робітничо-селянський галицький поет Василь Бобинський створив йому такий пам'ятник в українській літературі, як ніхто з наших творців.

М. Ірчан.

Лютий 1927.

Василь Бобинський

Немов пливак, знесилений, охлялий,
Що довго плив, і вже близький мети,
Попавши в вир, що розбивас скали,
Тоне в зрадливій глибині води,

Мов сонця круг, похилений над обрій,
Що котиться, паде нестримно в низ
І людям шле свій усміх теплий, добрий,
Обмитий сяйвом пурпурових сліз,

Моя робітник, що покінчив роботу
І, в'яжучи свою майстерську снасть,
Свій твір, цей плід свого труду й поту,
Останній раз ще поглядом обдасть,—

Так танув, так одходив, так прощався
З життям, з людьми, з роботою—Іван.
Згасав пожар, що в небеса вдирався,
Нестримно гаснув, потахав вулькан...

Той гордий ум; що бунтувався богу,
Що нівечив цей твір безтямних рук,
Що голосив: Ти—вічний—встав з нічого.
Ти тать—не цар—людей, їх крові й мук.

Той гострий меч подвижницького слова,
Той титанічний молот дивних діл,
Що ним низька, погорджувала мова
Вогонь палкий кресала з мертвих тіл,—

Той велетенський гнів, що нів століття
Гнучких рабів бичем погорди бив,
Що їм влітав терни в вінки і квіття,
Бо так безмежно нищих полюбив,—

Те все тепер—клубок охлялих нервів,
Страждених м'язів і пригаслих вівч—
Життя кидало на поталу червів...
Згасав пожеар... Пялась до скоку ніч...

..І не стернів бунтарський дух. В останнє
Зустрінув з насміхом ворожку-смерть.
Ще раз повів у світ своє кохання,
Що серце ним навагоніло вщертъ.

Ще раз повів його у ті простори,
Де тішиться й болів все живе.
Де за краплину щастя—горя море,
Де в болю й муці, день за днем пливе.

Не йшов-же з ним Віргіль ні Беатриче
І не вінчав його ніхто вінком.
Вело його гірке життя мужиче,
Що виссав з материнським молоком.

Пішли шукати тих літ, що не здогониш
І бистрими пташинними крильми,
Що утікають вистрибом, босоніж,
У край, якого не повернем ми,

Пішли блукать на давні ці доріжки,
Що він по них ще дівваком блукав,
Ловити в лісі ігри, співн, слішки
І тих мавок, що їх малим лякав.

Пішли пристанути над бистрим виром
(Де був поправді неглибокий брід),
На березі, де юродивий Мирон
По свому вчився розгадувати світ.

Пішли поспать на тому оборозі,
Де раз оката туча градова
Послухала простягнуті в тривозі
Чийсь дрібні діточі рамена

Пішли до тої батькової кузні,
Де жар нашів, де міх бурчав, сопів,
Де молоти, мов велетні потуужні
Гули свій дивний, металевий спів.

І бачили чийсь хлоп'ячі очі,
Задивлені в червоно-жовтий жар
І в рій іскор, що мов зіниці ночі
На всі боки розприскували чар,

І в батькові м'язисті, дужі руки,
Що гримали, аж запирало дух,
І з рівних штаб тимерні гнули луки
І з брил важких виковували плуг.

...І бачили, як полум'я і криця
Займалися в дитинячих очах,
Як там грізна кувалась блискавиця,
Що п'тьмі мала смерть нести і страх...

Та час не жде, і треба далі йти,
Бо світ не гра, а труди і мозолі...
І ось уже білесенькі листи
Йому той світ роз'яснюють у школі.

Що дня йому з'являється з тих карт
Щось радісне, нове і незвичайне.
Металь думок проходить білий гарт,
Все більші й більші вигрібає тайни.

А там за ними все нові й нові
І що-раз глибші, що-раз таємніші.
Збагнеш—і ясно стане в голові
І мисли мчатъ повніші й моторніші.

А не збагнеш, то мучишся й гориш,
І світ тобі гидкий, і друг—мов ворог,
Аж поки всіх колод не відвалиш
І перешкод не розітреш на порох.

І бачиш: книги—морська глибина,
Що дивні перли в ній на дні глибоко;
І сміливо пірнаєш в низ до дна
І пишними скарбами тишиш око.

Та час пливе, і невгомонний дух
З книг рветься в світ безмежний, необгорний,
І врізується ум, мов гострий плуг,
В цілець життя незайманий і чорний.

І бачить він, що правди мудрих книг
Якісь недоговорені, неповні,
Що світ чомусь не дивиться на них,
Що в нім, внутрі, щось инше ніж назовні.

Бо хоч який величний, гордий храм
Красі й думкам створили тисячліття,
То хлоп ще завжди мудь, свиня і хам,
І робітник ще все погній і сміття...

Бо поруч пишних, золотих палат
І нють хижки спліснявілі й огидні,
Бо в розкошах живе лиш пан і кат,
А робітник і хлоп ковтає злидні,

І знеться в низ, хоч вік свій, без ваги,
На панщині для інших коротас,
І слухас, як свищуть батоги,
І сам під них хребет свій підставляє.

І де на все те відповідь знайти?
І як одно із другим погодити?
Мовчать у книгах білії листи,
Не хочуть всіх тайн життя розкрити..

І бачить він: хоч книги—глибина,
Тим більший глиб-життя живе й звичайне.
І хто в його безодні порина,
Відкрис в них найкоштовніші тайни.

Лиш тайни ці не радують очей,
За то зморшками білі чола орють.
Бо їх нутро чорніш німих почей,—
Що молодих людей старцями творють.

Їх міць така, що всі храми думок
І правд гнучких торощить в переверти,
Хто-ж їх найде, за тим вони крок-в-крок,
Не покидаючи, йдуть до самої смерти...

Хто це такий, цей молодий юнак,
Що в бідній, неопаленій кімнаті
У ніч глуху за книгами закляк
І мріє думи дивами багаті?

Як хутко хутко бігас перо,
Посквипуючи в непорушній тиші.
Ростуть слова-квітки: Краса, добро...
Тремтить рука, що їх любовно пише.

А ось осот: гніт, кривда, мука, кари,
Неволя, злидні, раб; деспот і звір...
І на чоло лягають чорні хмари,
І тінь од них кладеться на папір.

...Шумлять ліси, гремить гірський потік,
На доли мчить швидкий, нестримний Опір.
А паном там—свобідний чоловік,
Що править вічами і носить топір.

Хребта йому не гне ще боярин,
Ані князівський гридник-недотена.
Громади й гір безпанський, гордий син—
З ведмедем в бій іде в глухих вертепах.

На клич огнів, ясаючих до бою,
Здвигається від Попраду по Прут.
Розправиться з мад'ярами й ордою
І доч боярську положить—Беркут.

...Шумлять ліси, гей, гнуться дерева.
Минають довгі-довгі століття.
І тилиться мужицька голова
В ярмі кріпацтва, злиднів, лихоліття.

Мов скот живе погноблений мужик,
Життя його пса панського не варте.
А на страшний одчаю й муки крик
Дають одвіт—жорстокі панські жарти.

День в день гамарня з досвітку до ночі.
День в день окопан, нагайки і глум.
...Та чуй: Шумлять ліси, і в них клекоче
Якийсь буйний, грізний Великий Шум.

Гей, шуме, шуме, якби ти це знав,
Яка велика міць дрімає в тобі.
Якби ти знав, що міць—основа прав—
То ти-б не гнив живим у темнім гробі.

Ти-б не поїв своєю кровю дрянь,
Що шкуру з тебе дре й жадає дяки.
А ти-б мов грім загоготів: Устань,
Хто жив і будьмо люде—не собаки!

Ти-б сколихнув будову кривди дряхлу
Одним кивком своїх кремезних пліч,
І твоє горе зникло-б так і стагло,
Як перед сонцем чезне чорна ніч.

Гей, шуме, шуме, вдар, загогочи,
Нехай тремтять тирани у палатах.
В посоці їх гідкій ополочи
Цей світ, що в дубах нудіє і гратах.

Святі вогні розсій, розкинь в простір,
Хай згине тьма у безвістях тасмних.
Хай міріядам позасвітних зір
Дадуть одвіт громади зір туземних.

Нехай на згаруцах рабства й обиди—
Вільної праці забринькус вік.
Хай в мабуття шляхом борні й побіди
Нестримно йде свобідний чоловік.

...Скрипить перо, співає в лямпі гніт,
І линуть-линуть радісні картини...
Гей! Юносте! Який чудовий світ
Створим ми, як світ старий загине.

Розходиться, мов змора, ніч густа,
Летять гадки в незміряне безміря...
...А там—чиї там очі і уста?
Чи не дівчини гордої з Підгіря?

Гей! Молоді літа! Гей! Бистрі коні!
Гей! Лицарю із золотим мечем!..
...І тільки гість блудний сховає в долоні
Старе чоло й заноситься плачем...

ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ

*Як почути вночі край свого вікна...
Це не дощ, це не вітер голосить.
Це чиясь непрожита, забута весна
Там на чатах стоїть край чийогось вікна,
Безнадійна смутна,
І жаліється тихо і просить,
Не дивися в цей бік, не збавляй собі сна...*

*Звідки, звідки та пісня, мелодія та?
Що так гірко, так важко ридає?
Це не сирота... це не сирота..
Це чиєсь понівечене, вбите життя,
Що осліпло їй дороги питас...
Це не сирота... сирота... сирота...*

*Це не с той жебрак, що в бурхливій порі
До в'кон, до дверей твоїх стука...
Це є хтось, хто згубив ясне сльиво зорі
І стоїть у ночі на дощі, на дворі...
Це роспука... роспука... роспука...*

*Гадюкою зивається дорога...
Куди, куди біжить дорога ця?
Каміння, глід, жар, згага і знемога...
Немає їй ні краю, ні кінця...*

*Усі квітки жорстокий хтось роздав,
З крилець надій райдужний пил обтряс...
...Дрогобич, Львів, Самбір і Станіславів,
Залізний кінь, жандарм, багнет, шупас.*

Жахливе сам—на сам в бруднім готелі,
Вмірання з голоду три довгі дні,
І—крик конаючого на пустелі—
Апокаліпса—візія “На дні”

Голодний жар, беззуба змора смерти,
І... сон в жару? чи й справді вірний друг?
...А там—чи-ж може хлопський син умерти,
Де стигне сад і терпко пахне луг?

Де яитарем брешуть пшеничне поле,
Біжать на став купатись зграї верб,
Де з сонця в день збирають нектар бжолои,
А ніччу зорі жне небесний серп?...

Ще мить постій задумана хвилино!
Він утомивсь, охляв і знемага...
Та кат-життя не відас спочину.
І вже повітря тне ляск батога.

І вже мов суп жандармський тижий кіхоть,
Що й цю дробину забуття розгріб.
Та що їм там життя людини?—Віхоть...
Зопрів один?—Чорт з ним! Іще є сніп!..

Гайда, гайда в дорогу, в спеку, пішки
В самі жнива,—гайда, гайда вперед!
Пливуть лани, гаї, ставки, обніжки...
Піт очі їсть...Поблискує багнет.

Не попускають тижі, гострі кізті.
Вжирається в підощви ринь, пісок.
А що комусь там злізуть з пальців нізті?
—Хто-б там пустим журився?—Це дрібязок...

А що комусь на плеснах шкура репне?
Це теж пустяк... Гайда, гайда вперед.
Що на стежках червона кров заскрепне?
І вродить мак?... Блищить як змий багнет...

---

*“Я ціль всіх ваших діл, страждань, натуги,
Мене боїться все, що лиш живе,
Мені всі ваші сні, кохання й туги.*

*Найвищий ум поставив тут мене
Цісарських правд і панських вартувати
І мною лиш владарство їх міцне.*

*Лиш у мені страх бачить хамство кляте,
Бо я—оруддя мети швидке й страшне.
Lasciate ogni speranza, voi, ch'entrate!***;*

*Такі слова написані червоним
По чорному, на причілку воріт,
Здала кричали глумом і прокльоном.*

*Застигли в них кров, мука, труд і піт
З давніх давен катованого люду.
Та не злякавсь їх мандрівник, не зблід.*

*Цей притон тьми, злочинств, розпусти, бруду,
Цей червотокій, цей гнилий боляк,
Осв'ячуючий всю брехню й облуду*

*Верхів шляхетних, знав він, знав, ще й як.
Це він йому на серці напечатав
Розпеченим тавром пекельний знак.*

*Це він свої ненашлі нетрі прятав
З давніх давен все творче, все плідне,
Все, що не йшло під руку автократам.*

---

*) Значить: “Лишіть всю надію, коли вступаєте сюди”. (З твору італійського поета Данте).

Це він своє погруддя кам'яне
Підвів у гору, злобний і безличний,
Мовляв: "Ану стрібуй торкнуться мене,

Як що кортить тебе меч прав двосічний."
Мовляв: "Я не вблаганний, наче смерть.
Слуга панів—для вас я владар вічний."

Це з ним—завзяттям сповнений уцертъ,
Боровся він вже стільки-стільки років,
Лунаючи невтомно вперту твердь,

Складаючи трибунт найкращих соків
На цей жадний все жиру жертівник
Божків брехні, катів і лже-пророків...

Роздався грюкіт. Дивний мандрівник
Переступив межу страшної брами
І в тьмі густій, гнітучій серце, зник.

Ослизла гніль, мов з гробової ями.
З усіх кутів до його потяглася
Холобними, товзькими щупальцями.

До ніг клейка присмоктувалась мазь.
Та в тьмі ніяк не мож було пізнати,
Чи це застигла кров, чи тільки грязь.

Десь у горі часом крізь грубі ґрати
Щось мов далекий сонний спомин дня,
Що заблукав сюди, щоб тут сконати.

І знову тьма, страшна, гнітучи тьма.
Та він ішов без стриму, без упину,
Хоч відусіль чаїлась западня.

Аж зір його, охлялий до загину,
Нараз у дивнім сяві вогнів
Побачив повну величі картину:

На тлі крутх, навислих стін чорнів
Ряд постатів могутніх і суворих,
Тьма тьменна рук, рамен, плечей, голів.

Мов рев води на кам'яних заборах
Ішов відтіль шум, двигіт, бряк і гук,
Здіймався в гору курявою порох.

Хиталися хребти зігнуті в лук,
Пучнявіли і напинались м'язи,
Могутньо двигались підойми рук.

І з розмахом гатили раз від разу
В один чіткий, вичитуваний такт,
Мов під товчком темного наказу.

Мов зв'язані в якийсь могутній такт,
Гатили в мур знаряддями важкими
З упертістю стихійних катаракт.

І мур твердий вступався перед ними,
На всі боки розприскував скалки,
Що скрізь лежали сляями товстими.

Він знав, він знав: оті робітники
Усі були гаразд йому знайомі.
Усі вони—роки, сотки, віки

Прожили з ним отут, у цьому домі.
Цей дім, базар, де людська кров-ціна,
Якою десь, у золотій Содомі,

Платитимуть за келихи вина,
За сміх повій, за їх безстидні кльуби,
—Цей дім—його одвічна отчина.

А ці закуті в пуга скалоруби—
Його брати, що з давніх вже давен
Підрубують тюремні кляті зруби.

Були тут всі. Ось поводар племен
Лбогих, темних юдських скотонасів,
Сіяч обильних плодами сімен.

Ось муж, що вік весь сіяв правди засів,
Що брав в опіку сіряки, гуньки
Перед неситством шовків і атласів.

Он два струнки, мов кедр, гірняки—
Предківського громадського устрою
Й його свобід чуткі вартівники.

А там непереглядною юрбою
Ряди обдертих хилих ріпників
Захляпаних волючою ропою.

А онде гурт бездомних дівчаків,
Безштаньків босих, байстрюків, андрусів,
Жевжких, мов тічка диких щенюків.

А онде стовни держасних кас, фіскусів,
Капіталіст і ліверант мітляр,
Що на “штайрант” продати хату мусів.

Усі, що їх пригнув страшний тлягар,
Зневаги, кривди, визиску й розбою,
А за собачий труд ніщо, крім кар,

Стояли тут безмежною чергою
Тверді й важкі. мов крицевий таран,
У боротьбі з ворожою стіною.

І ось нараз, мов вітер, що схвилює лан,
Так у повітря уст їх шепіт вплив
І слово піс: "Іван... Іван... Іван!"

І очі всіх до віч його прилипли
І рамена до його простяглись
А шепіт п'явся як в повню моря приплив.

Ішов до них і чув, як ріс у вись,
Як з кожним кроком прибували сили,
Що в нім кипіли й бурились колись.

Чув, як вогонь йому гнав жар у жили,
Як кожний нерв і кожний фібр і м'яз
Новим товчком здригнулися й ожили.

Він знав цей тремт, що ним цілим потряс.
Ця громова напруга животворна
Ішла від них, від чорноземних мас.

Це із свого незгаслого горна
Своїм синам несла нову снагу
Земля плідна, земля прецедра, чорна.

В цю-ж мить, ударом дикого страху
П, шиблений, титнувся мов дуб підтятий,
А в горлі мав гірку мов жовч смагу.

Бо спостеріг, що молоти й лопати
І весь струмент, яким громада ця
Не угавала мур сікти й лупати,

Не знаючи ні втоми ні кінця,
— Це вирвані живцем з живого надра
Живою кров'ю зрошені серця.

Як в домі квадр припаяний до квадра,
Так до їх рук і сталевих оков
Припаяні були живцем ті ядра.

А дивний блиск, що тьму як меч поров,
Це був вогонь сліпучий і червоний,
Що ним в тих брилах паленіла кров.

..Аж ось, немов запалі в землю дзвони,
Немов жалке квиління немовлят,
Десь із глибу добулись дижі стони.

Мов лилики злітали до аркад
Товклись до стін померклого склепіння
І відтам важко падали назад.

Почувши це нелюдське лебедіння,
Метнулись всі до молотів, лопат,
І стали знов розкришувать каміння.

Хто стогне там? Яким гріхом проклят“
В кінці уста добули з себе голос.
І хором залунав одвіт: “Твій брат!”

І в мозку щось на двох розколось
І виригнуло вверх одну з картин,
З яких невчасний сніг паде на волос:

Вонючий дим, ліс веж, соння машин
І зойк страшний з заваленої шахти...
І плач жінок: “Мій муж!.. мій брат!.. мій син!..

Хиба-ж не їх вкривали грубі плахти,
Не їх, тоді, кривавих і брудних
На власні очі бачив на возах ти?

Невже їх зойк і досі ще не втих?
Невже вони там в ямі тій не вмерли?
І искорка життя ще тліє в них?

Хто-ж ті жінки, що голови оперли
До стін і лягть з осліплених зіниць
Такі прозорі і пречисті перли?

Чи й їх яка незрозуміла міць
Перенесла з над тої шахти тута
На дальшу мужу в царстві тих темниць?

...І їх також повивали пуга.
Та ті з їх віч спливаючі струмки
Були не перли, а були отрута.

Бо де-б не впав потік тих сліз їдкий,
Умить там камінь репався і тріскав
І мур твердий кришився на шматки.

А хоч в них промінь саморідний блискав
І мерехтів у семибарвній грі,
То з них не сміх, а гнів палючий прискав.

Отсі сліпі, німі каменярі.
Це був для тьми найсмертельніший ворог,
Бо це були роділля—матері.

Тікав від них, блукав по коридорах,
Та де-б не йшов, де-б не звертав свій крок.
Скрізь бачив їх, закутаних у морок.

А сльози їх спливалися в струмок
Що ріс і ріс і плив уже струєю.
Що мала тисяч-тисячів приток.

Ішов за ним, ішов за течією
Що чимраз глибший вигризала яр
Звиваючись огнистою змією.

А все минав картини знаних кар:
Раз материнських сліз жива критичя,
То знов з огнистим серцем каменяр.

Аж перед ним знялась у гору шпичя.
Вогонь погас, і ніч була глуха.
І він пізнав, що тут уже границя.

Стіна її була гладка й стрімка,
І в тій стіні, немов ножем обтята,
Без шелесту зникала сліз ріка.

Не піддавалась тим сльозам скала та.
Була міцніша, як сіне живло.
І він пізнав, що це стіна проклята.

Бо як ні було, скільки ні товкло
У не кляту горе те жіноче,
Вона все гордо зводила чоло.

Тоді він вчув, що тиша щось шепоче
І на стіні навислій спостеріг
Мов обриси облич, уста і очі.

Коли-ж іще сильніше зір напріг,
Пізнав, що трумень той огнистий прямо
У ті хавки навшир одкриті біг,

Мов у безодню, ненаїстну яму,
Аж захлипались їх гідкі пельки
Від струй—цього цілющого бальсаму.

І видно ці гіркії сліз річки
Були для них ситним, поживним миром,
Бо всі були товсті, як пацюки,

Годовані картоплею і чвиром.
А тускні очі їх, немов блини
У маслі, плавали оброслі жиром.

Аж ось його побачили вони
Й жатнулися немов од світла сови,
Аж сопухом війнуло із стіни.

Перемагаючи нуду, питав їх: “Хто ви?”
І вчув одвіт: “Ми рідні, ми свої,
Ми величі народньої основи.

Ми лицарі, вельможі, ми князі,
Ми смирні слуги божі, ми гетьмани,
Ми блеск історії, ми сіль землі.

Ми ті, котрих прославили бояни.
Ми ті, котрих народ на верх підніс
Вести його у майбуття незнане.

Ми ті, котрим на сліпо вірить низ.
Ходи-ж і ти, пристань до нас від нині.
Глянь, як нам страшно жаль народніх сліз,

Як ми їх не даєм на жир чужині,
Глянь, як ми дбаємо про їх талан,
Які шляхетні ми й які ми...

“Свині

І глитаї'—скінчив за них Іван,—
“Розбійники, злодії, галапаси,
Болиголов, отрута і дурман.

Гидке хробацтво, на наживу ласе,
Народу нужа і народу бризь,
Тілесна гніль і духа паріяси.”

І крик страшний вони зняли в цю мить
І почали шипіти як гадюки,
І ригати на його жовч і їдь.

Мовчав. Та біль надлюдської роспуки
Щось вивертав у йому до основ,
Як грім, що дуба роздира на штуки.

Аж кліть грудну на двос розколов
І м'яса шмат шпурнув йому в долоні,
Що димився й ронив перлисту кров.

Як плід живий, що в материнськiм лоні
З любовних снів почався і достиг,
І видертий на світ у муці й стоні,

Стрічає гуцу загадок страшних
Тривожним, першим, безпомічним криком,
—Так з того серця крик прорвався й стих.

І він почув, як сил прибоєм диким
Його рвануло вверх і він росте,
Росте титаном, обром огнеликим.

І вздрів, що бідне кволе серце те
Мов у кліщях затиснене у жмені,
Пучнявіє і полум'ям цвіте.

А того полум'я мечі черлені
Прорізують, рубають тьму, і в тьмі
Вирубують вогнисте слово: Геній.

—Пора:—сказав, і рамена міцні
Мов сталеві підойми в гору вигнув
І молотом завдав удар стіні.

Здрігнувся мур, задвиготів, підплигнув
І градом тіл, рамен, плечей, голів
У глибину струї слізної ригнув.

І знов удар, і знову град летів
І в бистрині прозорій та кривавій,
Не досягнувши дна, горів і тлів.

Мов шмат трухла у вулканічній лаві
Мов на жевріючому приску лід,
Так никнули ті покручі лукаві.

Не оставав по них найменший слід,
Лиш бовдурець покрученого диму,
Що розносив задуту, згар і смід.

А молот падав раз-у-раз, без стриму,
І раз-у-раз лейзіром бугав гнів,
Підсичуючи силу невгасиму.

Згубився лік мінут, годин і днів.
Якийсь хаос безкрайї, передсвітний
Минувшину з будуччиною сплів.

А понад ним, мов дух старозавітний
Над водами,—горів, огнем наказ:
Лунай скалу! Сконай, та будь неситий!"

Це був той крик, що ригав раз-у-раз
З нутра землі жалінням і мольбами
І зрубамі мертвого дому тряс.

Чим більш брудні летіло сторч лобами,
Чим більш той мур з гадючих тіл торчав,
Чим глибші в ньому позіхали ями,

Тим голосніш той зойк страшний кричав,
Тим могутніш вдаряв огнистий молот,
Тим яскравіший блиск на ньому грав.

Ні пекла жар, ані смертельний холод,
Не спинювали дужої руки,
Ні їдь гадюк, ні труд, ні спрага й голод.

Минали дні—не дні,—віки—віки...
Все більш і більш кришилося й кололось
Те забороло зради й тьми гидке.

І чимраз дуж лунав підземний голос...
...І чимраз більшими платками сніг
Лягав йому, незломному, на волос.

...Топніла міць у раменах міцних,
Вкривався зір густим серпанком втоми
І ритм бючок і крові в'яв і тих.

Кінчився труд. Одгоготіли громи.
Згасав огонь, щ) іскри сипав з віч.
Чаїлося таємне невідоме.

...Пригорбилось в'язання дужих пліч.
Пекучий біль за воскле ра.м'я сипав...
Згасав пожар... П'ялась до скоку ніч.

Та все-ж таки ще молот з рук не випав.
Бо все ще той проклятий крик землі
І лебедів і скаржився і хлипав.

Аж вибив край. Останні хроби злі
Роздавлені подошли й погоріли.
А струмінь сліз кристалився в руслі.

І ніс хвильки як брилянткові стріли,—
Він знав—туди, де на шатрі небес
Золотою зорі зореніли.

Він знав, що міць слізних огнистих плес
І молотів-сердець розкришить скелі
І кликне: Встань! Воскресни! День воскрес!

І встане брат, заритий в підземеллі,
І ясний зір зніме на небостил
І попливуть дні бурні та веселі.

Він знав. Та в ньому струмень творчих сил
Не прибував, а чимраз більше танув.
І був він птах поранений без крил.

Ще раз зірвався, ще раз на шлях той глянув
Яким лиш він один не мав іти
Хоч перший тут колись до праці станув.

...Деся погасали зоряні світи...
Чоло покрив, холодний піт послідний
І шепт зав'яз: "Ой мамо, якби ти,

Побачила мене, який я бідний"

Львів, слідча тюрма
(Баторія)

19. VII.—21. VIII. 1926.

NOWY, J. SWIT
Box 1092
MONTREAL, CANADA